

7. Про затвердження Положення про психологічну службу системи освіти України. Наказ Міністерства освіти України від 03.05.1999 № 127 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0922-99/conv>.
8. О психологической помощи населению в Российской Федерации. Проект закона от 24 июня 2014 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.psychologos.ru/articles/view/federalnyy_zakon_o_psihologicheskoy_pomoschi_naseleniyu_v_rossiyskoy_federacii.
9. Закон о психологической помощи в РФ: сознательное вредительство или воинствующая некомпетентность? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.b17.ru/article/25017/>.
10. Про затвердження Порядку застосування методів психологічного і психотерапевтичного впливу : Наказ МОЗ України від 15.04.2008 № 199 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0577-08/conv>.
11. КВЭД 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kved.com.ua>.
12. Основы законодательства Украины про охорону здоров'я від 19.11.1992 № 2801-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 4. – Ст. 19.

ЛОШАК О. С.,

студент ІV курсу юридичного факультету
(ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»)

ТИМЧАК В. В.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
(ДВНЗ «Ужгородський
національний університет»)

УДК 347.9

ПРОБЛЕМИ ВИРІШЕННЯ ВІДВОДУ СУДДІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

У статті проаналізовано питання відводу судді в цивільному процесі України в суді першої інстанції. Визначається проблема відводу судді в разі одноосібного розгляду справи як у цивільному, так і в інших формах судочинства. Надаються варіанти вирішення проблеми відводу судді в разі одноосібного розгляду справи.

Ключові слова: відвід судді, суддя, цивільний процес, суд першої інстанції, одноосібний розгляд справи.

В статье проанализированы вопросы отвода судьи в гражданском процессе Украины в суде первой инстанции. Определяется проблема отвода судьи при единоличном рассмотрении дела как в гражданском, так и в других формах судопроизводства. Предлагаются варианты решения проблемы отвода судьи при единоличном рассмотрении дела.

Ключевые слова: отвод судьи, судья, гражданский процесс, суд первой инстанции, единоличное рассмотрение дела.

In the article the question of disqualification of a judge in the civil process of Ukraine in the trial court is analyzed. The problem, of disqualification at the sole consideration in civil cases as well as other forms of justice are determined. The solutions to the problems of sole disqualification of a judge at the trial are provided.

Key words: recusal, judge, civil procedure, Court of First Instance, sole hearing.

Вступ. Сьогодні в Україні проводиться судова реформа, внесено значні зміни до Конституції України, а також до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», вирішено багато спірних питань. Водночас залишається низка й досі невіршених проблем.

Тоді, коли вся увага прикута до судової реформи, створюються нові суди та певні суддівські органи, законодавець так і не вирішив проблему відводу судді в цивільному судочинстві в разі одноосібного розгляду справи, що призводить до зловживання суддями цим правом. Отже, механізм відводу суддів, визначений Цивільним процесуальним кодексом України (далі – ЦПК України), має декларативний характер і є неефективним.

Дослідженням питань відводу судді в цивільному та інших процесах займалися О. Ануфрієва, Ж. Васильєва-Шаламова, О. Колісник, В. Харчук, Ю. Стеценко, П. Немеш та інші.

Разом із тим варто відмітити, що вітчизняні дослідники приділяють значну увагу проблемі відводу судді й колегії суддів загалом, не беручи до уваги особливості процедури відводу саме в цивільному процесі в разі одноосібного розгляду справи.

Постановка завдання. Метою статті є комплексний аналіз процедури відводу судді в цивільному процесі України в суді першої інстанції й дослідження способів вирішення наявних недоліків у законодавчому регулюванні відповідної процедури в Україні.

Результати дослідження. У ч. 2 ст. 24 ЦПК України визначено, що заява про відвід вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, який розглядає справу. Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів [2].

Аналізуючи зміст ч. 2 ст. 24 ЦПК України, можна зробити висновок, що питання відводу судді в разі, коли справа розглядається колегією суддів у суді першої інстанції, є належно врегульованим, адже вирішується хоча й тим самим складом суду, але простою більшістю голосів. А той факт, що питання про відвід судді, який розглядає справу одноосібно, вирішується ухвалою суду, який розглядає справу, вважається нелогічним і таким, що дає можливість для зловживання своїми правами. Про це свідчить те, що, по-перше, суддя сам вирішує питання власного відводу, а по-друге, оскарження самої ухвали про відвід судді окремо від судового рішення ЦПК України не передбачає.

Проаналізуємо наявні процедури відводу суддів у кримінальному, господарському та адміністративному судочинстві України.

У кримінальному судочинстві в разі заявлення відводу слідчому судді або судді, який здійснює судове провадження одноосібно, відповідну заяву розглядає інший суддя цього самого суду. У разі заявлення відводу одному, кільком або всім суддям, які здійснюють судове провадження колегіально, його розглядає цей самий склад суду (ст. 81 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України)) [3].

У господарському судочинстві питання про відвід судді вирішується в нарадчій кімнаті судом у тому складі, який розглядає справу, про що виноситься ухвала. Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів (ч. 5 ст. 20 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України)) [5].

Відповідно до ч. 2 ст. 31 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) та ч. 2 ст. 24 ЦПК України, питання відводу судді вирішується в нарадчій кімнаті ухвалою суду, який розглядає справу [4].

Отже, щодо процедури розгляду заяви про відвід судді процесуальні норми господарського та адміністративного судочинства встановлюють майже однакові правила, окрім КПК України. У кримінальному судочинстві суддя позбавлений прямої можливості впливати на вирішення заявленого відводу, а в адміністративному, господарському та цивільному судочинстві судді в разі одноосібного розгляду справи прямо надано право вирішувати питання про власний відвід.

Варто відзначити, що останніми роками інститут відводу значно знівельовався. Підтвердженням цього є те, що раніше в ГПК 1991 р. та вже не чинному КПК 1960 р. були встановлені зовсім інші норми відводу судді, які, навпаки, давали більше гарантій у застосуванні прозорого механізму відводу судді.

Про очевидну безглуздість установлених у ЦПК України, ГПК України та КАС України норм говорять і теоретики, і практики. Проблема активно обговорюється серед адвокатів, які не можуть реально здійснювати представництво інтересів своїх клієнтів «за участі» упередженого та необ'єктивного суду. Про необхідність позбавлення складу суду, який розглядає цивільну, господарську чи адміністративну справу, права вирішувати питання про свій відвід із року в рік наголошується на щорічних науково-практичних конференціях молодих учених-юристів у Харкові, Ужгороді, Києві, Одесі, Львові, Луцьку та ін. Незважаючи на це, до сьогодні реакції законодавця на цю проблему немає. Попри численні започатковані проекти щодо судової реформи, зміни до ЦПК України, ГПК України та КАС України до цього часу не внесені [12, с. 1].

Актуальною є проблема не тільки процедури, а й підстав відводу судді в цивільному судочинстві України. Із п'яти підстав, визначених у ч. 1 ст. 20 ЦПК України, тільки підстави, зазначені

в п. п. 1 і 3, є визначеними. Мова йде про такі підстави, як участь судді у відповідному процесі як свідка, експерта, спеціаліста, перекладача, представника, секретаря судового засідання, а також наявність сімейного або кровного споріднення зі стороною або іншими особами, які беруть участь у справі.

Зауважимо, що в разі посилання на п. 3 ч. 1 ст. 20 ЦПК України ступінь спорідненості не має значення, оскільки перелік членів сім'ї, близьких родичів і членів їхньої сім'ї є досить широким. Що стосується підстав відводу, зазначених у п. 2 (заінтересованість у результатах розгляду справи) та п. 4 (наявність обставин, що викликають сумнів в об'єктивності й неупередженості судді), то ступінь їх впливу на неупередженість суддів, які відводяться, оцінюється судом на власний розсуд на підставі конкретних фактів, що повідомляються в заявах про відвід. Це можуть бути факти про причетність судді до спірних правовідносин, про його особливі стосунки з ким-небудь з учасників спору, про його професійну упередженість тощо [11, с. 30].

Так, суддя підлягає відводу, якщо він прямо чи побічно заінтересований у результаті розгляду справи. Утім якщо згадати, що справа слухається одноосібно, а відвід, заявлений судді, вирішується ним самим, то цілком закономірно виникає запитання: чи визнає суддя, що він прямо чи побічно заінтересований у вирішенні справи [10, с. 67]?

На основі аналізу судових ухвал у Єдиному державному реєстрі судових рішень можна дійти висновку, що право на відвід судді в цивільному процесі в суді першої інстанції практично не реалізується. Звичайно, можна говорити про спроби зловживання цим правом і затягування судового процесу, але в більшості випадків відмова у відводі є необґрунтованою суддею, а саме:

- ухвала Придніпровського районного суду м. Черкаси, в якій представник відповідача мотивував заявлений ним відвід судді тим, що суддя частково відмовляє в задоволенні клопотання про приєднання доказів, що вважає упередженим ставленням. Окрім того, 18.02.2016 представник відповідача на підтвердження своїх повноважень як представника Черкаського державного технологічного університету надав довіреність із підписом уповноваженої особи та печаткою університету. Головуючий відмовила в допуску, мотивуючи тим, що представник не надав документів, на підставі яких довіреність видавалась. Відвід судді підтримав і представник від Міністерства освіти і науки України. Суддя, вивчивши матеріали справи, дійшов висновку, що заявлений відвід є необґрунтованим і не відповідає вимогам ст. 20 ЦПК України, а висновки представника відповідача, зазначені в заяві про відвід, не свідчать про упередженість або зацікавленість судді в розгляді цієї справи, а тому не є підставою для задоволення заяви про відвід, ухвалі зазначив, що в задоволенні клопотання представника відповідача про відвід судді відмовити, судовий розгляд продовжити в тому самому складі суду [7];

- ухвала Київського районного суду м. Одеси, в якій зазначено, що відповідач звернувся із заявою про відвід судді, посилаючись на те, що суддя необ'єктивний та упереджений, у позивачки виникають сумніви в безсторонності судді в тому числі через те, що суддя дуже швидко винесла ухвалу про відмову в наданні строку на примирення (лише 15 хвилин знаходилась у нарадчій кімнаті). Суд визнав такий відвід невмотивованим і безпідставним, ухвалив про відмову у відводі судді [8];

- ухвала Солом'янського районного суду м. Києва, де 18.12.2015 в судовому засіданні представником позивача подано заяву про відвід головуючому у справі судді, посилаючись на те, що суддя відмовляється оголосити у справі перерву за клопотаннями представника позивача, не надаючи можливість підготуватись до розгляду справи. Позиція суду щодо заявлених стороною позивача клопотань зводиться до протидії зловживанню представниками позивача своїми правами, спрямованому на затягування розгляду справи. З урахуванням викладеного заява про відвід задоволенню не підлягає [9].

Водночас необхідно звернути увагу на деякі намагання вирішити проблему процедури відводу суддів. Ідеться про проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення процедури відводу» від 01.11.2016 № 5335 [6].

У сфері цивільного судочинства законодавець запропонував внести зміни до ЦПК України, зокрема ст. ст. 23 і 24 викласти в такій редакції:

«Стаття 23. Заява про відвід (самовідвід)

3. Заява про відвід секретарю судового засідання, експерту, спеціалісту, перекладачу або судді (суддям) у справах, що розглядаються колегією суддів, заявляється до початку з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами. Заявляти відвід після цього дозволяється лише у разі, якщо про підставу відводу стало відомо після з'ясування обставин у справі та перевірки їх доказами.

4. Заява про відвід судді, що здійснює розгляд одноособово, подається не пізніше, як за два дні до дня попереднього судового засідання, а в разі, якщо попереднє судове засідання не проводиться – за два дні до дня першого судового засідання. Особи, які були залучені до участі у справі після першого судового засідання, мають право подати заяву про відвід під час першого судового засідання, в якому вони беруть участь.

Стаття 24. Порядок вирішення питання про відвід (самовідвід)

3. Заява про відвід (самовідвід) судді, що здійснює судочинство у складі колегії суддів, кільком членам колегії суддів або всьому складу колегії суддів вирішується цією колегією суддів із виходом до нарадчої кімнати.

4. Заява про відвід, подана стосовно судді, що здійснює розгляд справи одноособово, розглядається одним із суддів цього ж суду, який визначається у порядку, визначеному частиною третьою статті 11-1 цього Кодексу. Така заява розглядається цим суддею протягом одного дня з дня її надходження без виклику сторін по справі. Суддя, якому заявлений відвід, має право подати письмові пояснення з приводу заявленого відводу. Заява про відвід в усіх випадках має бути розглянута до дня проведення судового засідання.

5. У разі подання заяви про відвід судді, який здійснює розгляд справи одноособово з порушенням строків, визначених статтею 23 цього Кодексу, вона розглядається цим суддею одноособово.

7. У випадку, якщо в суді відсутні судді для розгляду заяви про відвід, заява про відвід разом з письмовими поясненнями судді, якому заявлений відвід, направляється судді вищестоящего суду. Ці документи можуть направлятися в електронному вигляді. Суддя вищестоящего суду має право витребувати копії окремих матеріалів справи або всі матеріали справи, необхідні йому для вирішення заяви про відвід. У разі необхідності розгляд справи в суді першої інстанції відкладається до вирішення заяви про відвід.

8. Ухвала про задоволення або про відмову в задоволенні заяви про самовідвід оскарженню не підлягає, заперечення проти неї може бути викладені до апеляційної чи касаційної скарги на рішення чи ухвалу суду, прийняту за наслідками розгляду справи» [6].

Законопроект № 5335 не можна вважати достатньо опрацьованим і таким, що забезпечить більш відкритий і демократичний механізм відводу судді в разі одноосібного розгляду справи. Окрім того, запропонований в аналізованому Законопроекті механізм може бути встановленим для всіх форм судочинства зі своїми особливостям.

Для підвищення ефективності інституту відводу суддів у сфері цивільного судочинства в судах першої інстанції пропонується запровадити вирішення питання про відвід судді та колегії суддів у судах першої інстанції судами, найбільш територіально наближеними до суду, в якому розглядається справа. Зокрема, для забезпечення максимальної неупередженості й ефективності процедури відводу суддів судді територіально наближених судів першої інстанції повинні розглядати саме анонімні заяви про відвід, які мали потрапляти до них унаслідок розподілу за допомогою автоматизованої системи документообігу. Тобто в заяві мають бути викладені обставини справи та факти, через які сторона вимагає відвід судді, але не мають зазначатись прізвища ні судді, ні інших учасників процесу, ні власне найменування суду, в якому ця справа розглядається. Це забезпечить неупередженість у розгляді відповідної заяви й вирішенні питання про відвід судді.

У XXI столітті, в епоху інформаційних технологій, щоб виключити людський фактор у питанні відводу судді, можливим є створення комп'ютерної програми, яка б шифрувала й розсилала заяви про відвід до будь-якого суду першої інстанції в Україні. Це покращило б процедуру відводу та зробило суддівську систему більш прозорою.

Висновки. Отже, натепер правове регулювання процедури відводу судді в цивільному судочинстві України є недосконалим, у зв'язку з чим власне інститут відводу судді не виконує свого основного призначення – забезпечення об'єктивного, прозорого, неупередженого розгляду справи. З метою вдосконалення процедури вирішення питання про відвід суддів у судах першої інстанції у сфері цивільного судочинства пропонується внести зміни до ЦПК України й закріпити в ньому процедуру розгляду заяв і вирішення питання про відвід суддів судьями інших судів без зазначення прізвища судді, про відвід якого подається заява, прізвищ сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, а також без зазначення найменування суду, що розглядає відповідну справу. Саме запропонований механізм зможе виключити можливість зловживання судьями своїми правами та зробить інститут відводу дійсно ефективним.

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV (чинний) / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. – 2004 – № 40. – Ст. 492.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 (чинний) // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 9–10. – Ст. 88.
4. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV (чинний) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35. – С. 1358. – Ст. 446.
5. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII (чинний) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення процедури відводу : Проект Закону України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60381.
7. Придніпровський районний суд м. Черкаси. Ухвала. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/57438227>.
8. Київський районний суд м. Одеси. Ухвала. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/25318929>.
9. Солом'янський районний суд м. Києва. Ухвала. 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54405738>.
10. Васильєва-Шаламова Ж.В. Відвід судді (в) у цивільному процесі: деякі теоретико-прикладні аспекти / Ж.В. Васильєва-Шаламова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rap.in.ua/7_2014/19.pdf.
11. Тертишніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / В.І. Тертишніков. – Х. : СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2007. – 576 с.
12. Харчук В. Інститут відводу судді: деякі проблеми реалізації у процесуальному праві України / В. Харчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3703>.

САМЛИК Л. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
(Університет державної
фіскальної служби України)

РОЗМАЙТА В. В.,

студентка
(Університет державної
фіскальної служби України)

УДК 347.9

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРИВАТНОГО ВИКОНАВЦЯ В УКРАЇНІ: НЕГАТИВНІ ТА ПОЗИТИВНІ АСПЕКТИ

Розкрито актуальні питання впровадження інституту приватного виконавця у системі державного управління. Розглянуто негативні та позитивні аспекти реформування системи виконання судових рішень та наділення широким колом повноважень приватних виконавців.

Ключові слова: виконавче провадження, приватний виконавець, державний виконавець, судові рішення, виконавчий документ, фінансування приватного виконавця.

Раскрыты актуальные вопросы внедрения института частного исполнителя в системе государственного управления. Рассмотрены негативные и позитивные аспекты реформирования системы исполнения судебных решений и наделение широким кругом полномочий частных исполнителей.

Ключевые слова: исполнительное производство, частный исполнитель, государственный исполнитель, судебное решение, исполнительный документ, финансирование частного исполнителя.

Reveals the urgent issues of introduction of a private bailiff in public administration. Considered negative and positive aspects of reforming the system of enforcement of judgments and giving a wide range of private executors.

Key words: execution, private executor, bailiff, court decisions, executive document finance private bailiff.

